

ЗИМОВА ФІЛОСОФСЬКА ШКОЛА В ОДЕСІ

Філософія являє собою одну із найстародавніших галузей знання та духовної культури. Роль філософії в суспільстві важко переоцінити. Вона є фундаментом культури, що охоплює та синтезує всі відомі науки та практики. Бо всі проблеми, на які вона хоче знайти відповіді, філософія бере із самого життя. Всі ці проблеми — відзеркалення реального буття. Філософія зародилась у Стародавній Греції і мала багато послідовників по всьому світові в усі часи.

Філософська традиція в Одесі має глибоке коріння. З 1804 року в Ришельєвському ліцеї викладали логіку та філософську граматику. Багато великих філософів або народились в Одесі, або в ній навчались чи викладали філософію. Серед них Микола Якович Грот, Микола Миколайович Ланге, Сергій Леонідович Рубінштейн, Георгій Флоровський, Авенір Іванович Уйомов та багато-багато інших.

Філософією захоплюються, її поважають, але на питання «Яким є місце філософії у сучасному житті?» не завжди знаходять відповідь.

Задля того, щоб знайти відповідь на це питання і популяризувати філософію серед нової генерації, 10 — 15 січня 2019 року спільними зусиллями факультету історії та філософії Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова та Малої академії наук Одеського обласного гуманітарного центру було проведено Зимову філософську школу для учнів 8 — 11-х класів. Ідейними засновниками школи були Олена Сергіївна Петриківська, доцент

кафедри філософії та методології пізнання ОНУ ім. І.І. Мечникова, та Наталя Петрівна Бевзюк, доцент кафедри філософії і основ загальногуманітарного знання ОНУ ім. І.І. Мечникова. Незважаючи на примхи природи (то дощ, то сніг, то ожеледь), філософська школа відбулась.

У перший день школи учасники разом із завідувачем кафедри філософії та основ загальногуманітарного знання, доцентом Сергієм Григоровичем Секундантом занурились в індійську філософію. Разом з аспіранткою кафедри філософії і методології пізнання, науковим співробітником Літературного музею Катериною Єргеєвою «прогулялись» філософською Одесою.

На другий день в Одеській обласній науковій бібліотеці ім. М. Грушевського діти побували на майстер-класі професора Сергія Павловича Шевцова. Вони навчалися розуміти текст, ставити питання та висловлювати свої думки. На лекції доцента Едуарда Івановича Мартинюка учасники філософської школи обговорили релігійну ситуацію в Одесі. І порушили головне питання (як для Одеси, так і для всієї України) про значення Томосу для нашого міста та країни. На практикумі від Наталії Петрівни Бевзюк визначили, що текст не обов'язково має бути визначений літерами на аркуші паперу, бо текстом може бути будь-що, що має свої межі.

На третій день учасники школи отримали майстер-клас з інтерв'ювання від професора Інни Володимирівни Голубович. Ознайомилися з проектом «Практики саморепрезентації багатонаціонального міста» за підтримки Програми імені Ковальських Канадського інституту українських студій Альбертського університету (Едмонтон, Канада). Побували у ролі експертів зі знання Одеси. А потім мозок дітей «підірвав» доцент факультету Костянтин Вільгельмович Райхерт своєю (не) цікавою логікою. Але по закінченні заняття префікс *не*- було викреслено з назви цього практикуму. Адже діти ще довго шукали відповідь на питання: «Дайте визначення стільця». А ви можете легко визначити, що таке стілець, чим він відрізняється від стола чи табуретки?

На четвертий день разом з доцентом Оленою Сергіївною Петриківською намагались визначити місце людини у ХХІ сторіччі. Разом з аспіранткою кафедри філософії методології пізнання Анастасією Прушковською поринули у світ філософії кіно. Намагались знайти відповідь на питання, чи можна говорити про те, що філософія є лише в авторському кінематографі. Навчалися розрізняти символи та смисли. Учні школи отримали майстер-клас з філософії бізнесу від аспіранта кафедри філософії і методології пізнання, директора приватної школи Ігоря Дмитровича Спаського. Вони навчалися формулювати цілі та завдання, шукати ресурси для реалізації майбутніх проектів, візуалізовувати свої думки та проекти за допомогою створення інтелектуальних карт.

П'ятий день розпочався практикумом від професора університету Оксани Андріївни Довгополової, який мав назву «Людина в міському просторі: прочитування кодів ідентифікації». На прикладі трьох варіантів пам'ятника

Пушкіну в Одесі учасники школи навчалися бачити смисли та символи. А найголовніше, впродовж усіх п'яти днів школярі навчалися ставити питання і висловлювати свої думки, що допомогло їм підготуватися до диспуту з теми «Навіщо є філософія? Як застосувати філософію в різних царинах життя». Ще першого дня всіх учасників філософської школи поділили на команди і дали завдання готуватися до диспуту: підготувати питання і бути готовими відповідати на питання інших команд.

Диспут був «найгарячішою» подією всієї філософської школи. Адже діти на деякий час стали експертами з філософії, ставили хвилюючі питання і намагалися знайти на них відповіді. Однією з цікавих думок, що пролунала під час диспуту, є думка про те, що президентом в нашій країні філософ бути не може, а от радником президента має бути обов'язково філософ.

Філософська школа — це незабутній час та досвід як для його організаторів, так і для самих учасників. Сподіваємось, що вона стане початком нової традиції серед великої історії філософії в Одесі.

Під час пауз між «філософськими» уроками ми розпитували учасників про те, звідки в них інтерес до філософії, чи потрібна філософія людині в наші дні і чи є місце філософії в сучасній школі.

Учневі Одеського економічного ліцею Микиті Щербакову інтерес до філософії прищеплювали батьки з ранніх років, розповідаючи про філософські поняття або наводячи дитину своїми запитаннями на роздуми про світ. Будучи учнем 10-го класу, Микита бере участь в Олімпіаді з філософії, пише есеї та стає переможцем Олімпіади. На думку учасника, «найголовніше не просто говорити, мовляв, я так думаю і все, а наводити аргументи, думки інших людей, відомих, авторитетних, щоб підкріплювати свої думки. Але при цьому важливо не підлаштовувати свої думки під їхні, а підводити їхні думки під свої».

Серед причин, що спонукали Микиту взяти участь у школі, було бажання зрозуміти, в яких сферах застосовують філософію в ХХІ сторіччі, де працює філософ і навіщо взагалі потрібна філософія в сучасному житті.

Микита вважає, що не варто нав'язувати філософію, що ті, кому цікаво, ті самі поцікавляться, а хто ні — тим філософія і не потрібна, проте «саме існування філософії сьогодні доводить, що вона потрібна». З цього випливає і позиція Микити щодо викладання філософії в школі — вивчати філософію як окремий предмет в школі не потрібно, позаяк часто викладають «суху» філософію, тобто історію, філософи, їхні ідеї — це цікаво, але школярам це може бути складно. Інша справа університети, куди люди йдуть уже свідомо.

Микита зізнається, що в школі його вчителям подобається на уроках порушувати та обговорювати різні філософські теми, наприклад, на правознавстві чи історії. Адже сімейне право можна розглянути і з точки зору філософії, і, наприклад, поговорити про те, як Аристотель розглядав сім'ю, а в історії, наприклад, міркувати про римський період.

У Артема Борисова ознайомлення зі словом «філософія» теж виходить з дитинства: «Мені з дитинства говорили: «О, філософом будеш!» А взагалі він полюбає вивчати світ, осягати нові знання і дізнаватися про щось нове.

Артем каже, що хотів дізнатися для себе щось нове про європейську філософію, а відкрив для себе східну філософію: «Я ознайомився зі східною філософією. Це було цікаво, і мені дуже сподобалося! Просто чудово!»

Ставимо, на думку нашого учасника, провокаційне запитання, а саме: навіщо філософія людині сьогодні? І чи потрібна вона взагалі? І отримуємо відповідь: «Звичайно ж, так! По-перше, тому, що людина повинна мислити, людина повинна бачити якісь певні чинники і дивитися на життя крізь різні грані цього світу, не тільки крізь якусь вузьку призму, людина повинна вміти побачити світ з різних боків — як бачить один, як бачить інший, сформувані свою думку і спробувати знайти спільне — вникнути в саму суть цього світу».

Що стосується школи, то в школі у Артема у початкових класах була логіка. Він вважає, що якщо в школі і потрібна філософія, то тільки її початкові знання. А серед головних перешкод на шляху до викладання філософії в школі Артем бачить дві проблеми: по-перше, економічну, точніше маленькі зарплати вчителів, по-друге, неготовність сучасних школярів до сприйняття філософії: «Наші учні поки що до цього не привчені, а багато хто взагалі не розуміють сенсу і не бачать його. Суспільство якось перестало розвиватися культурно, і в школі дуже мало того, що може нас до мистецтва привчити, хіба що предмети «Музика», «Образотворче мистецтво». Потрібні, можливо, самі ази філософії, але без поглиблення».

Де театр — там і філософія. Про це може свідчити Віра Спаська. Віра вивчала в театральній школі предмет «Поетика та риторика»: «Я зрозуміла, що філософія дуже важлива, особливо в тій справі, якою займаюся я, — у театрі». А ось її молодша сестра Аня (і, до речі, наймолодша наша учасниця!) зізнається, що її зацікавив тато, аспірант нашого факультету: «І я вирішила спробувати. Чому б і ні?»

Сестри написали есе для конкурсу, оголошеного напередодні Зимової філософської школи. Віра, вивчаючи театральну майстерність, написала есе про взаємодію філософії та театру. Віра наголошує на необхідності вивчення філософії: «Я побачила програму, там була тема про кіно. А мені це близько! Я зможу застосувати це на практиці в аналізі кіно, театральних п'єс, короткометражок. Для мене це дуже корисно. Але цікаво дізнаватися і про ті царини, які не пов'язані з театром». А Аня писала твір у школу на урок української літератури, але за вказівкою тата відправила його на конкурс.

На думку учасниць, «філософія сьогодні потрібна, щоб люди не перетворилися на роботів, тобто не ходили за чітким графіком — прокинулися, повмивалися, сходили на роботу, повернулися, повечеряли, полягали спати, а щоб вони жили, були наповнені чимось, щоб не діяли по прямій, як комп'ютер, а жили повним життям! Сьогодні створюють роботів, яких майже не відрізниш від людини. А різниця є, і різниця саме в цій наповненості».

І доповнюють, що «люди повинні мати варіації дня, варіації всього. Не просто як програма працює, людина повинна думати».

Сестри навчаються в різних навчальних закладах, але і у Віри, і у Ані в школах викладали філософські дисципліни. Так, в приватній школі, ученицею якої є Аня, у школярів є предмет «Філософія»: «У нас є «Філософія». Нам вчитель розповідає, наприклад, про добро та зло. У нас ще не порушують такі серйозні проблеми, як на Зимовій філософській школі, тому що у нас все ж 5 — 6-й класи, зарано ще. Ми обговорюємо між собою проблему. Наприклад, вчитель читає нам яку-небудь ситуацію, а ми повинні продумати кінець, як було б правильно вчинити».

Думки учасниць про необхідність філософії в школі схожі. Віра вважає, що це важливий предмет, який потрібно вводити, позаяк «це не вузьке спрямування, філософія потрібна більшій кількості людей. І для тих, кому складно її зрозуміти, теж потрібна, як новий поворот в їх навчанні». А Аня підтверджує слова сестри: «Мені здається, що потрібно, щоб люди навчалися мислити. Але мені здається, що філософія не для всіх. Хоча якраз тим, хто не думає, філософія потрібна більше».

Марію Осипенко на Зимову філософську школу привів інтерес до релігії. Її зацікавила програма Зимової філософської школи: «Там було згадано про проблеми релігії в Одесі плюс антропологію. І взагалі ознайомитися з якимись іншими думками, з думкою викладачів, мені здається, це добре для саморозвитку».

Маша хотіла для себе дізнатися, навіщо взагалі жити і в чому сенс життя, що таке людина, що таке душа і на перших заняттях учасниця отримала відповіді на ці питання.

Маша вважає, що філософію іноді плутають з психологією і тому не кожен може сказати, що філософія може принести людям. Але можна сказати, що якщо людина припинить думати, мислити, розвивати якусь тему, яка важлива для сучасності, то це вже буде не людина: «Якщо ми відмовимося від таких дій, як мислення, самостійне усвідомлювання, не будемо доносити свою точку зору, то ми перестанемо бути людьми, ми станемо масою. Якщо людина мислить як інші, у неї немає власного бачення, вона живе як усі інші, а мені здається, що краще знаходити своє бачення, свою точку зору і при цьому не бути схожим на інших. І якщо ти не можеш знайти свою точку зору, то потрібна філософія, щоб поміркувати. Тому що кожна людина може приєднатися до іншого і сказати: «Так, я згоден з тобою і все одно, що ти там доводиш, я теж так думаю». Ми просто розучилися мислити».

У Маші в школі філософії немає, про що вона шкодує. Але на уроках зарубіжної літератури школярі міркують і обговорюють теми, які можна назвати філософськими, за що потрібно дякувати вчителю літератури, який зумів провести через свої уроки, за словами Маші, «філософську лінію».

Маша каже, що філософію потрібно ввести в шкільну програму: «Є уроки менш важливі, ніж філософія. Ті ж “Основи здоров’я” можна розповісти

на класній годині, а не рік обговорювати, як застелити ліжко, як харчуватися тощо. Замість цього можна дати філософію, і учень навчиться мислити і стане людиною зі своєю точкою зору, зі своєю думкою».

Ще одному учаснику Зимової філософської школи інтерес до філософії теж прищеплювали з дитинства через науки. І було багато питань, на які було мало відповідей в самих цих науках і врешті-решт це і привело Анатолія Гончарука до філософії.

Анатолій вирішив стати учасником Філософської школи, «щоб дізнатися щось нове і отримати відповіді на питання, які його раніше хвилювали»: «Я хотів дізнатися, що таке філософія, оскільки, як я зрозумів, дуже багато неправдивих думок, що філософія — це наука про міркування без основи, але насправді всі ці міркування будовані на якихось фактах».

На думку Анатолія, «філософія сьогодні потрібна, оскільки зараз такий період часу, коли всі народи возз'єднуються, відбувається злиття культур і відбувається злиття різних філософій. Це переростає в новий тип філософії». І взагалі, як вважає учасник школи, філософія з'єднує народи і спрямовує їх на правильний шлях». І з цим важко не погодитися.

У школі у нашого учасника до 4-го класу був предмет «Логіка», на якому школярі розв'язували завдання. Загалом Анатолій вважає, «що серед нової генерації є дуже багато людей, які мислять примітивно або взагалі не бажають думати, до того ж їхня поведінка ґрунтована на стадному інстинкті, тому в школі філософія потрібна, а у кожної людини має бути своя думка, оскільки своя думка — це перш за все індивідуальність. Людина є цінністю, якщо має свою думку».

Отже, можна констатувати, що «любов до мудрості» потрібно прищеплювати з дитинства. І роль батьків, вихователів, вчителів є великою, адже саме вони — це ті, хто першим у житті дитини може ставити їй цікаві питання, на які потрібно шукати відповідь. Напевно, саме пошук відповіді приводить людину, яка дорослішає, до філософії. Пошук породжує роздуми, а, як стверджують наші учасники, сучасним людям потрібно більше «ворушити мізками», і допомогти їм може тільки філософія!